

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто особливості формування промислового комплексу Волинської області. Проілюстровано ринкові механізми розвитку обробної, добувної промисловості та виробництв електроенергії, газу та води, а також проведено економічну оцінку ефективності виробництва.

Ключові слова: економічна ефективність промислового виробництва, продуктивність праці, рентабельність, фондовіддача, фондоозброєність.

Рассмотрены особенности формирования промышленного комплекса Волынской области. Проиллюстрировано рыночные механизмы развития обрабатывающей, добывающей промышленности и производства электроэнергии, газа и воды, а также проведена экономическая оценка эффективности производства.

Ключевые слова: экономическая эффективность промышленного производства, производительность труда, рентабельность, фондоотдача, фондовооруженность.

The features of formation of the industrial complex of Volyn region. Illustrated the development of market mechanisms, manufacturing, mining and quarrying and electricity, gas and water, and also the economic evaluation of production efficiency.

Keywords: economic efficiency of industrial production, productivity, profitability, capital productivity, capital-labor ratio.

Вступ. Постановка проблеми. У загальній структурі господарського комплексу Волинської області найбільшу питому вагу займають промислове виробництво і сільське господарство. Промисловість є однією з провідних галузей економіки області, в ній створюється майже п'ята частина валової доданої вартості. Тому на сучасному етапі розвитку досить суттєво постає питання аналізу нових економіко-територіальних пропорцій її розвитку і ефективності функціонування. На сьогодні в промисловому комплексі області триває спад обсягів виробництва, особливо серед найбільших підприємств, а також бурхливий розвиток і підвищення економічних показників функціонування нових малих ринково-орієнтованих виробництв, що автоматично призводить до переорієнтації промислової спеціалізації промислового комплексу Волині як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Особливо помітні наслідки деструктивних процесів в традиційних галузях обробної промисловості державного сектору, зокрема в машинобудівній та легкій галузях.

Економічний потенціал промисловості області формує, в основному, обробна промисловість, зокрема харчова галузь і машинобудування. Зменшується питома вага галузей економіки, пов'язаних з добуванням природних ресурсів, у той же час збільшується частка галузей підвищеної технологічної складності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження промислового комплексу Волинської області зробили такі вчені: Луцишин П.В., Луцишин Н.П., Федонюк С.В., Клімчук Б.П., Герасимчук З.В., Парасій-Вергуненко І.М., Бродська І.І. Варто також відзначити праці Кравчука О. М. та Ковальської Л. Л., які досліджували функціонування промислового виробництва Волинської області та конкурентоспроможності регіону.

Формування цілей статті. Постановка завдання. Метою написання даної роботи є дослідження економічної ефективності формування промислового комплексу Волинської області. Ця мета реалізується при вирішенні наступних завдань: проведення аналізу показників рентабельності і продуктивності праці, фондоозброєності та фондovіддачі виробництва, побудова інтегральних картосхем та виявленням сукупного впливу цих показників на розвиток господарства.

Виклад основного матеріалу. Провідне значення у структурі промисловості Волинської області відіграє обробна промисловість, частка якої становить 81,4 % від загального обсягу реалізованої продукції (Таблиця 1). [1]

Таблиця 1 – Динаміка вироблення промислової продукції

	Вироблення продукції у % до загального обсягу					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Добувна промисловість	1,5	2,0	1,4	2,4	3,0	3,3
Обробна промисловість	91,6	89,1	91,0	88,5	81,4	81,4
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, тепла та води	6,9	8,9	7,6	9,1	15,6	15,3

Частка інших галузей (особливо добувних) вкрай незначна (рис.1). В межах Волинської області випуском промислової продукції займається понад 550 промислових підприємств, серед яких налічується 147 великих компаній. У приватному секторі області працює 3,7 тисяч малих підприємств та 28,3 тисяч фізичних осіб-підприємців. В них зайнята десята частина працездатного населення області. Малими підприємствами виробляється 9,2 % продукції, забезпечується п'ята частина надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Зокрема провідними підприємствами області є: у машинобудуванні – відкриті акціонерні товариства: “Луцький автомобільний завод” (підприємство спеціалізується на випуску легкових автомобілів, автобусів та тролейбусів), “СКФ Україна” випускає конічні роликові та карданні підшипники, їх компоненти та ущільнювачі), “Електротермометрія” (розробляє та виготовляє промислові та побутові лічильники для вимірювання температури, обліку витрат холодної та гарячої води; регулятори тиску газу), “Ковельсільмаш” (випускає машини та механізми для агропромислового комплексу), “Ківерціспеціалмаш” (виготовляє деревообробні верстати для первинної переробки деревини); у харчовій промисловості – відкриті акціонерні товариства: “Волиньхолдінг” (виробляє майонези, соуси, приправи), “Ковельмолоко” (виробляє кисломолочну продукцію, молокопродукти, масло, сири), «Пан Курчак» (вирощування птиці, свиней, переробці та реалізації м'яса, виробництві ковбасної продукції і копченостей, охолодженої свинини та субпродуктів), “Володимир-Волинський консервний завод” (виробляє широкий асортимент фруктових пюре та овочевофруктових соків для дітей під торговою маркою “Пуп-сік”), “Рожищенський сирзавод” (сири), дочірнє підприємство “Нововолинський олійно-жировий комбінат” (виробляє маргарини під торговою маркою “Руна”), товариство з обмеженою відповідальністю “Троянда-Волинь”, виробничо-комерційна фірма “Луцьккондитер” (цукерки, кондитерські вироби), державне підприємство “Луцький спиртогорілчаний комбінат” (горілка та спиртогорілчані вироби); у хімічній промисловості – відкрите акціонерне товариство “Луцькпластмас” (виробляє різноманітні пластмасові вироби, займається переробкою вторинної полімерної сировини), товариство з обмеженою відповідальністю спільне підприємство “Хемосвіт Луцькхім” (виготовляє плівки для пакування товарів харчової промисловості та

іншого призначення), закрите акціонерне товариство спільне підприємство “Теріхем–Луцьк” (лідер з випуску конденсаторної плівки); Відома в Україні продукція товариств з обмеженою відповідальністю “Гербор-Холдінг” та “БРВ – Україна” – різноманітний спектр меблів, якість яких забезпечується завдяки сучасному обладнанню.[3]

Продовжуються структурні зміни у промисловості області на користь галузей, що виробляють продукцію кінцевого споживання. Намітилися позитивні структурні зрушення у машинобудуванні, де чотири роки поспіль серед недержавних підприємств інтенсивно зростають обсяги виробництва. За цей період обсяги виробництва цієї базової галузі економіки області зросли у 2,7 раза, за 8 місяців 2004 року – майже на 60 відсотків.

Приріст виробництва у машинобудуванні пов'язаний:

- у виробничій сфері – із розробленням та освоєнням нової техніки, впровадженням ресурсозберігаючих технологій, залученням інвестицій у модернізацію існуючого обладнання;
- у частині реалізації – з підвищенням самостійності підприємств у вирішенні завдань із забезпечення безперебійного функціонування виробництва та збуту продукції.

Внутрішній ринок став пріоритетом для багатьох підприємств. Його максимальне розширення гарантує незалежність від зовнішніх факторів, стабільну роботу підприємств.

У галузі сільськогосподарського машинобудування постійно проводиться пошук джерел фінансування, інвесторів для створення нових конкурентоздатних моделей і впровадження сучасних технологій виробництва техніки для агропромислового комплексу.

Зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції легкої промисловості значною мірою досягнуто завдяки впровадження новітніх технологій та нарощення потужностей за рахунок вітчизняних та іноземних інвестицій. [2]

Обробна промисловість Волинської області має диференційовану територіальну організацію підприємств, порівняно із іншими видами промислової діяльності. Зокрема вона зосереджена у таких містах області як: Володимир-Волинський, Горохів, Камінь-Каширський, Ківерці, Ковель, Луцьк, Любомль, Нововолинськ, Рожище, Устилуг (рис.2), що об'єдналися у доволі потужні промислові вузли: Луцький, Ковельський, Володимир-Волинський, або розвиваються окремо, як промислові центри: Горохів, Камінь-Каширський тощо.

Для проведення оцінки економічної ефективності розвитку обробної промисловості варто розрахувати певні показники, до яких, зокрема, належить - продуктивність праці, рентабельність промислового виробництва, фондоозброєність, фондівдача. Продуктивність праці – показник ефективності трудової діяльності працівників; характеризує кількість продукції, виробленої за одиницю часу, або витрати часу на виробництво одиниці

продукції. Для порівняння можна сказати, що у обробній промисловості області найбільша чисельність штатних працівників характерна для м. Луцька (16 746 чол.), тоді як у Ковелі та Володимир-Волинську чисельність персоналу набагато менша (відповідно 3 934 і 2 669 чол.), Однак продуктивність праці останнього міста є найвищою і становить 221,5880 тис. грн./ чол. Це зумовлено, на нашу думку, розвитком ринкових сил, підприємництва і конкуренції на ринку праці, стимулюванням робочої сили, активізацією міжнародного співробітництва у виробничій сфер. Значною є продуктивність праці у обласному центрі - 196,4534 тис. грн./ чол. та Нововолинську - 122,8404 тис. грн./ чол., що пов'язано із високим рівнем кваліфікації та освіти працівників, розвитком ринкових відносин з питань власності на підприємстві, високими стандартами умов праці тощо.

Рентабельність промислового виробництва обробної промисловості Волинської області на всіх підприємствах перевищує 100%, отже вони працюють з прибутком. Найвищу рентабельність промислового виробництва із великим відривом має місто Устилуг - 236 %, це зумовлено значними показниками чистого доходу і відповідно низькою собівартістю реалізованої продукції на провідному підприємстві міста – птахофабриці «Пан Курчак. Наступні позиції займає місто Горохів і місто Ківерці відповідно 127 % і 120 %. В першу чергу такі високі показники зумовлені значним рівнем капіталовкладень в обробну промисловість (переважно, іноземних, в рамках Єврорегіону «Буг»), а також значним впливом вузлового ефекту Луцька (в останньому випадку). Щодо міста Луцька, то рентабельність промислового виробництва також є високою – 117 %, але в порівнянні з іншими центрами розвитку обробної промисловості, м. Луцьк має найвищі показники собівартості реалізованої продукції, що не дає йому змогу займати лідируючі позиції. В місті помітні тенденції до розвитку постіндустріалізму. Тому його промисловий комплекс працює з меншою ефективністю, поступаючись «вищим поверхам» галузей соціального комплексу.

Фондоозброєність у обробній промисловості характеризує рівень забезпеченості основними виробничими фондами промислово-виробничого персоналу підприємства. Найвищий показник фондоозброєності спостерігається у м. Камінь-Каширському (58 тис. грн./ чол.), Устилузі (40 тис. грн./ чол.), Нововолинську (38 тис. грн./ чол.). Зрозуміло, що такі дані по фондоозброєності сформувалися завдяки порівняно незначній вартості основних фондів та невеликій чисельності середньорічної кількості працівників.

Фондовіддача виражає виробничі відносини щодо економічної ефективності використання засобів виробництва. Якісний аспект цих відносин відображає критерій економічної ефективності – отримання максимального ефекту за наявних або менших ресурсів. У обробній промисловості досить високі показники фондовіддачі у м. Володимир-Волинську та м. Луцьку – відповідно 6.

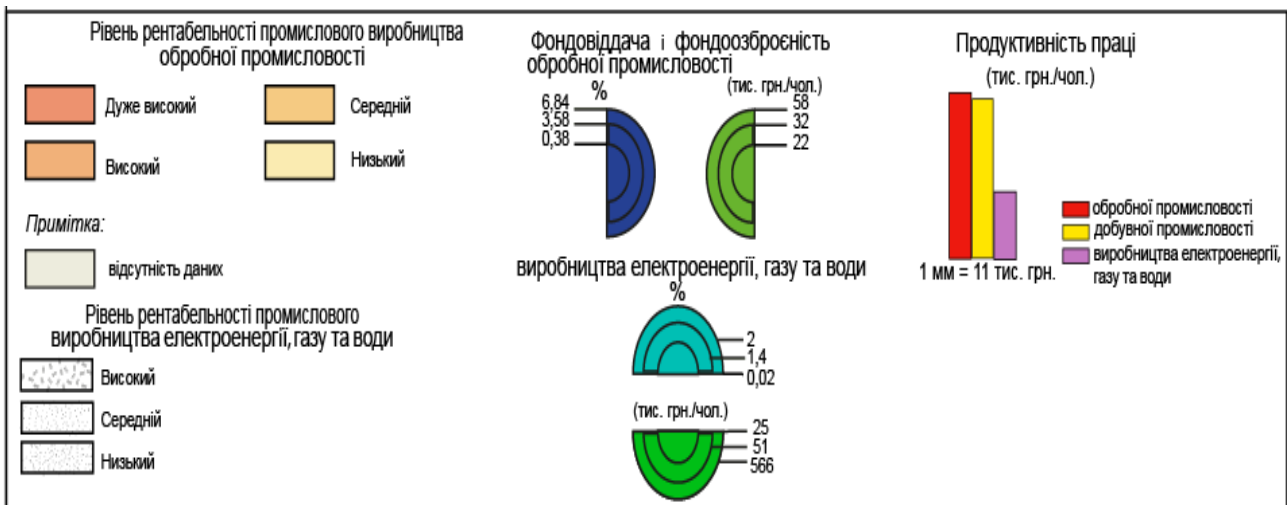
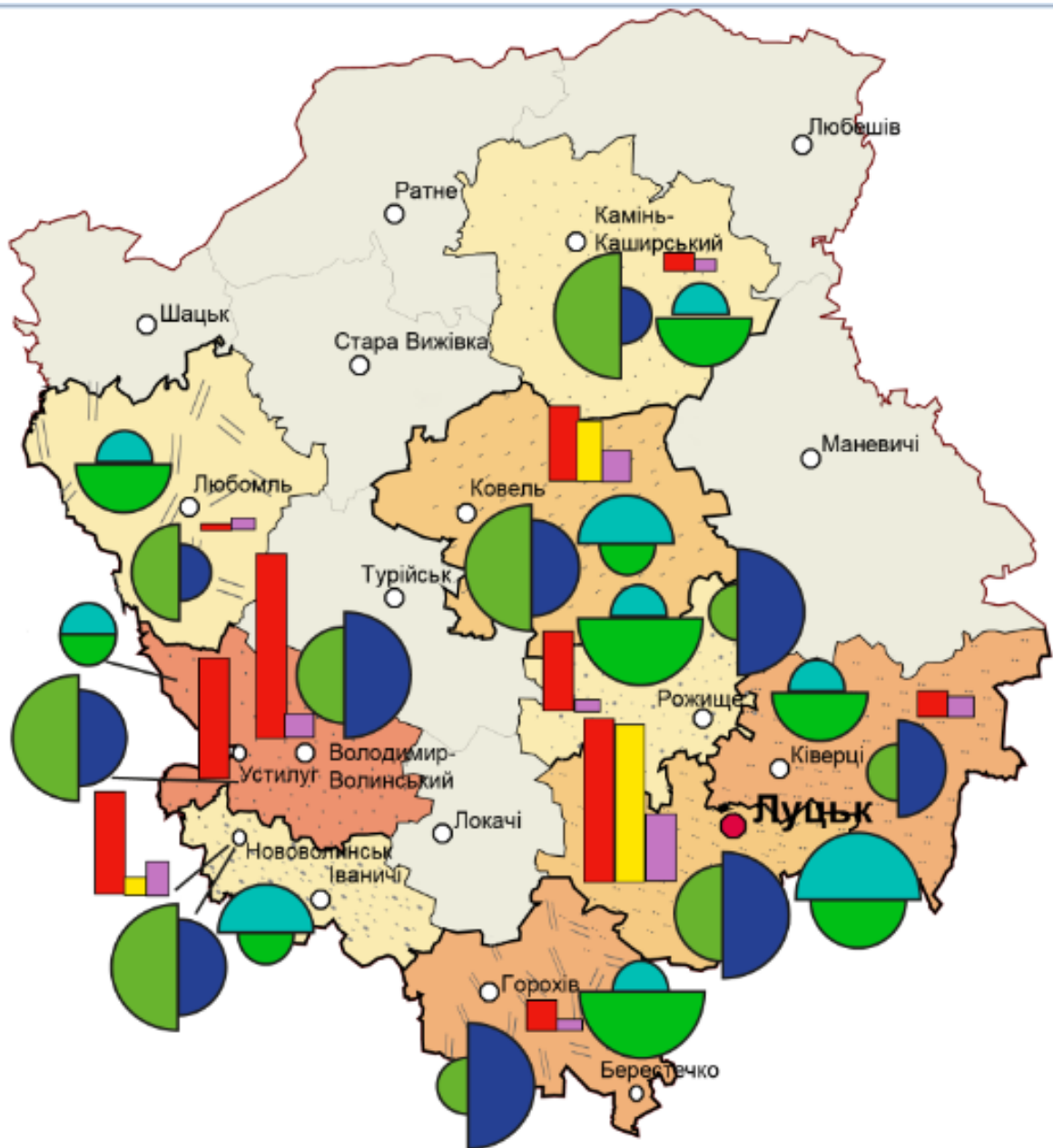

Рис. 1- Економічна ефективність промислового виробництва Волинської області

Фондовіддача показує кількість готової продукції, що виробляється на одиницю основних виробничих фондів, вона зростає лише тоді, коли темпи підвищення продуктивності праці випереджають темпи збільшення її фондоозброєності. Значного підвищення фондовіддачі можна досягти завдяки вдосконаленню структури основних виробничих фондів. Варто зазначити, що фондовіддача збільшується за рахунок збільшення випуску продукції та зменшення простоїв на виробництві. Таким чином, фондовіддача – один із важливих показників, який характеризує ефективність використання основних засобів, підвищення фондовіддачі – найважливіше завдання підприємства.

Якщо розглядати наведені вище показники відносно галузей добувної промисловості та виробництва і розподілення газу, то особливості формування їх економічної ефективності виробництва виглядають по-іншому. Добувна промисловість в основному зосереджена у трьох містах області: Нововолинську, Луцьку, Ковелі, також незначна частка підприємств знаходиться в місті Рожище.

Найвищі показники продуктивності праці спостерігаються у м. Луцьку - 173,31 тис. грн./чол., що являється дуже позитивним явищем для регіону. Для порівняння можна сказати про місто Нововолинськ, яке має дуже низьку продуктивність праці добувної промисловості - 19,98 тис. грн./чол., враховуючи те, що обсяг реалізованої продукції майже у 35 разів більше, складає 77398 тис. грн./чол. і чисельність персоналу становить 3 873 чол. Такі дані дають змогу стверджувати, що продуктивність праці на пряму залежить від особливостей технологічного процесу виробництва, рівня оновленості основних засобів, впровадження інноваційних технологій та методик організації виробничого процесу. Підприємства добувної галузі промисловості міста Луцька в основному зорієнтовані на добування каміння, його обробці, використання для інтер'єру, дизайну та подальшій реалізації. Зокрема це такі підприємства як «Торгбудсервіс», ТОВ «Атлант Плюс», «Гранітбудексклюзив». Серед основних добувних підприємств міста Нововолинська варто відзначити такі: «Волиньвугілля» (добування, збагачення та агломерація кам'яного вугілля) та ВАТ «Волиньнафтопродукт» (добування нафти та подальша її реалізація). Для порівняння можна зазначити, що обсяг реалізованої промислової продукції добувної промисловості міста Нововолинська складає 5,5% від всієї реалізованої продукції, на противагу у місті Луцьку лише 1,4%. Тобто формується висновок, що у місті Нововолинську значну роль відіграє саме добувна промисловість, так як цьому сприяє наявність мінерально-сировинних ресурсів, таких як кам'яне вугілля, нафта. Щодо міста Ковеля, то тут зосереджені підприємства, пов'язані із добуванням будівельної сировини, зокрема будівельного каміння, гіпсів, глини та ін.

Фондоозброєність підприємств добувної промисловості характеризується дуже значною диференціацією. Найнижчі показники у місті Ковелі - більше 4 тис. грн./чол., а найвищі у місті Рожище – 570 тис. грн./чол. Причиною такого великого відриву є те, що у місті Рожище вартість основних засобів майже в 25

разів перевищують вартість засобів у місті Ковелі. Яскравим проявом цього може слугувати впровадження на підприємствах нових технологій, залучення іноземних інвестицій (особливо останнім часом набуває актуальності інвестицій у приватний сектор), а також створення спільних підприємств дає можливість конкурувати в ринкових умовах.

Найкраща ситуація по показникам фондівіддачі виробництва серед міст Волинської області у місті Ковелі (14 од.), найгірша у місті Нововолинську і складає лише 1 од. Це зумовлено тим, що обсяг реалізованої продукції у цьому місті майже дорівнює вартості основних фондів (77 398,0 тис. грн. і 71 745,0 тис. грн. відповідно), тобто фактично вся вартість механізованого обладнання йде на виробництво продукції - амортизації не залишається, що є досить негативно для подальшого розвитку. Це свідчить про втрату основними засобами своєї споживчої вартості в результаті зношування деталей та обладнання, а також відсутність інноваційних впроваджень суттєво гальмує ефективне виробництво.

Рентабельність промислового виробництва у добувній промисловості серед усіх міст найвища у місті Луцьку, і складає аж 580 %. Такий високий показник можна аргументувати тим, що при порівняно незначній собівартості реалізованої продукції (323,8000 тис. грн.) чистий дохід становить 1 877,8000 тис. грн. Дана ситуація сформувалась за рахунок таких добувних підприємств міста Луцька як «Торгбудсервіс», ТОВ «Атлант Плюс», «Гранітбудексклюзив», які в основному зорієнтовані на добуванні каміння, його обробці, використанні для інтер'єру, дизайну, також облицюванням гранітом, мармуром. Отже, така продукція добувної промисловості успішно реалізується на ринку, що і зумовлює високу рентабельність. Майже 111% - рентабельність промислового виробництва міста Ковеля, а у місті Нововолинську цей показник складає близько 65 %, навіть не досягаючи 100%, отже підприємств працює на збиток.

Продуктивність праці підприємств з виробництва електроенергії, газу та води серед міст Волинської області характеризується такою тенденцією : найвища вона у місті Луцьку - 72,6475 тис. грн./ чол., також висока у таких містах як Нововолинськ та Ковель, відповідно 37,5252 тис. грн./ чол., і 34,2693 тис. грн./ чол. Зокрема це пов'язано із високою ефективністю промислового виробництва даних районів та із відповідними високими затратами основних енергоносіїв на забезпечення виробничого процесу. Низькі показники продуктивності праці спостерігаються у менш розвинених в промисловому відношенні містах: Горохові, Рожищах, Любомлі, Камінь-Каширському, що складає лише 11-12 тис. грн./ чол.

Фондоозброєність виробництва електроенергії, газу та води у містах області має суттєві коливання. Із значним відривом чітко визначені 2 лідери – місто Горохів і місто Рожище: 566 і 363 тис. грн./ чол. відповідно. Найнижчі показники фондоозброєності має місто Ковель, місто Нововолинськ, місто Володимир – Волинський (менше 30 тис. грн./ чол.). Така ситуація зумовлена

високою вартістю застарілих і зношених основних засобів, що перебувають на балансі підприємств, і значною кількістю залученого персоналу.

При аналізі фондівддачі з виробництва електроенергії, газу та води, виділяється кілька міст, де цей показник перевищує 1 од. Зокрема, у місті Луцьку він становить 2 од., у містах Ковелі та Нововолинську – більше 1 од. Щодо інших міст, то у більшості фондівддача не досягає 1, що характеризує неефективне використання основних засобів. Проте, якщо проаналізувати обсяг залишкової вартості основних засобів у рейтинговому порядку, бачимо, що він не є основною причиною диференціації фондівддачі за районами. Можемо припустити, що обсяг реалізованої продукції є першопричиною формування основного показника. Для прикладу порівняємо значення у містах Луцьку, Ковелі та Рожище, Горохові. Луцьк, Ковель так само, як і Нововолинськ є формуючими у сітці поселень Волинської області. Ці міста отримують основні матеріальні потоки, що стосуються виробництва електроенергії, газу та води, на відміну від міст Рожище та Горохова. Отже, обсяг реалізованої продукції відіграв провідну роль у диференціації показника фондівддачі.

Наостанок, варто виділити такі міста з найвищими показниками рентабельності промислового виробництва електроенергії, газу та води: найвище у місті Берестечко, Горохівського району (197,5 %), також високі показники Любомль (138,3429 %), Ківерці (110,1954 %), Камінь - Каширський (108,6752 %). Така ситуація склалася за рахунок дуже низької собівартості реалізованої продукції та майже вдвічі більшого чистого доходу. Непогана ситуація також і в містах Любомлі, Ківерцях, Камінь-Каширську, Ковелі, Луцьку, Нововолинську, Горохові, де також рентабельність переважає 100%. Щодо інших міст, зокрема Нововолинськ і Рожище, то рентабельність становить менше 100%, отже підприємства працюють без прибутку.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, використовуючи вище проведений аналіз, можна стверджувати, що в межах Волинської області сформувались три найбільш потужні промислові вузли різних галузей промисловості, зокрема Луцький, Володимир-Волинський, Ковельський, функціонування яких визначає головним чином спеціалізацію області. Найвищі показники ефективності промислового виробництва характерні для обласного центру. Саме у Луцьку сформувалось збалансоване співвідношення виробництва промислової продукції добувної, обробної галузей та з виробництва газу, електроенергії та води. Цьому послугував вузловий ефект, і те, що Луцьк як потужне ядро області має неабиякі пріоритети в міжнародній співпраці, зв'язках. Значні перспективи подальшого зростання ефективності різних галузей промисловості характерні для Нововолинська, Ковеля, Володимир-Волинського, Горохова. Також широкі можливості для подальшого розвитку склались в малих містах області: Рожище та Устилуг. З метою їх підтримки, зокрема, необхідно впроваджувати інновації, створювати нові робочі місця, підвищувати продуктивність праці. І якщо збалансовано і свідомо

підійти до всіх цих питань, то можна досягти високого рівня розвитку загалом всієї області, що зможе покращити її імідж на загальноукраїнському рівні.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики Волинської області – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>
2. Єврорегіон Буг : Волинська область/ За ред. Б.П. Клімчука, П.В. Луцишина, В.Й. Лажніка. – Луцьк : Ред.- вид. відділення Волинського інституту, 1997. с. 189-252
3. Мотиль М.І. Волинь за роки незалежності : статистичний збірник : статті, таблиці, схеми, діаграми. – Луцьк. Надстир'я. 2001. с.-56-68.